

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

УДК 339.727

Н. М. Чеботарьова,
кандидат економічних наук,

О. О. Калюжна,

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність. Проблема залучення іноземних інвестицій є актуальною і на рівні країн, і на рівні окремих регіонів. Дослідження проблем інвестування економіки особливої актуальності набувають в результаті динамічного розвитку економічних систем. Це спричинено тим, що інвестиції пов'язані з найглибшими основами господарської діяльності, мають вплив на процес економічного розвитку в цілому. На сучасному етапі вони є найпотужнішим джерелом забезпечення умов подолання економічної кризи, структурних зрушень в економіках країн та їх окремих регіонів, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макrorівнях, активізації науково-технічного прогресу. Підвищення рівня інвестиційної привабливості регіону є одним із найбільш ефективних важелів соціально-економічних перетворень в країні. Для України, як і для будь-якої іншої країни світу, що прагне стабілізувати свою економіку і поступово зайняти гідне місце на міжнародній арені, залучення іноземних інвестицій є дуже актуальним та важливим завданням, оскільки вони впливають на економічний та соціальний розвиток і держави загалом, і окремих її регіонів.

Метою статті є дослідження впливу прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний розвиток Луганської області.

Аналіз останніх публікацій. Питання інвестиційної привабливості України та її окремих регіонів, проблеми залучення іноземних інвестицій досліджують багато вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних варто відмітити таких, як М. Беліма, І. Бондар, А. Гайдучкий, Б. Губський, С. Гуткевич, О. Ментель, І. Палінська, Я. Пилипчук, Т. Панфілова та ін. Проте дослідженню впливу іноземних інвестицій на показники соціально-економічного стану окремих областей, зокрема, – старопромислових регіонів України, приділяється недостатня увага.

Виклад основного матеріалу. В умовах трансформаційного переходу економіки України до ринкових відносин особливої уваги потребують досліджен-

ня інвестицій – одного з головних елементів державної економічної політики. Статистичні органи дають таке визначення даному поняттю: „пряма інвестиція – це категорія міжнародної інвестиційної діяльності, яка відображає прагнення інституційної одиниці – резидента однієї країни здійснювати контроль або суттєвий вплив на діяльність підприємства, що є резидентом іншої країни” [6, с. 177]. Згідно із законом України „Про режим іноземного інвестування”: „іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту” [1]. Тож вдала інвестиційна політика може сприяти прискоренню відтворення темпів економічного розвитку країни, стимулювати промислове виробництво, забезпечити необхідні умови для стабільного й динамічного економічного зростання та підвищенні рівня суспільного добробуту у державі [2].

Актуалізація проблеми залучення іноземних інвестицій зумовлена, в першу чергу, кризою внутрішнього інвестування, недостатньою підтримкою вітчизняного виробництва з боку держави. Іноземні інвестиції мають велике значення для економіки країни та окремих її регіонів. Вони є першоосновою ефективної інтеграції національної економіки у світову завдяки виробничій та науково-технічній кооперації, сприяють впровадженню нових технологій, інноваційних розробок, стимулюванню запозичення ділової практики високорозвинених країн світу та розвитку власних досліджень в економіці, виступають джерелом капіталовкладень, а відтак – збільшенню продуктивності праці і підвищенню рівня життя населення [3, с. 79 – 85; 4].

На початок 1996 р. кількість країн світу, які інвестували в економіку України, становила 94, а на кінець 2011 р. – вже 128. За 16 років десятка найбільших країн-інвесторів України значно змінилась. З їх складу вибули Швейцарія, Ірландія, Бельгія та Польща [5, с. 4].

Регіональні дослідження показали, що в 1996 р. у трійку лідерів з обсягу залучених іноземних інвес-

тицій в економіку України ввійшли м. Київ, Донецька і Одеська області, але в 2011 р. лідерство зберіг тільки Київ, на який приходилося 50% загального обсягу інвестицій, друге і третє місце посіли Дніпропетровська і Харківська області з питомою вагою у 16,2% і 5,6% відповідно. Луганська ж область поступилася на два пункти у порівнянні з 1996 р. і знаходиться тепер на 10-му місці з обсягом прямих іноземних інвестицій (ПІІ) 766,8 млн дол. США, і питомою вагою 1,6% (табл. 1).

Аналіз залучених в економіку Луганської області ПІІ проведемо у динаміці за 12 років, у розрахунку на душу населення й у розрізі видів діяльності та країн-інвесторів.

Графічне зображення динаміки ПІІ у Луганську область на рис. 2 свідчить про наявність постійного,

але нерівномірного їхнього зростання. Найбільший приріст ПІІ був досягнутий у 2004 р., а незначне падіння відбулося тільки у 2010 р. Однак, зростаючий абсолютний показник обсягу залучених в регіон інвестицій не дає відповіді на питання, чи сприяли вони покращенню життя мешканців області. Тому проаналізуємо відносний показник динаміки ПІІ у розрахунку на душу населення (табл. 2).

Дослідження динаміки обсягу ПІІ у розрахунку на душу населення Луганської області показали, що незважаючи на щорічне скорочення населення Луганщини, відбувається постійне зростання обсягу інвестицій. Найбільшого стрибка показник зазнав у 2005 р. – 258% до попереднього року, а максимального значення в 336,7 дол. США – у 2011 р.

Згідно з даними Головного управління статисти-

Таблиця 1

Місце регіонів України за показником „прямі іноземні інвестиції”*

№ з/п		На початок 1996 р.			На кінець 2011 р.		
		Сума, млн. дол. США	Питома вага, %	Місце в ранжированому ряду	Сума, млн. дол. США	Питома вага, %	Місце в ранжированому ряду
	Україна	896,9	100,0	х	49362,3	100,0	х
1	АРК	15,8	1,8	12	1166,3	2,4	8
2	Вінницька	5,4	0,6	21	226	0,5	19
3	Волинська	3,2	0,4	25	241,2	0,5	18
4	Дніпропетровська	64	7,1	4	8006,2	16,2	2
5	Донецька	79,4	8,9	2	2513,6	5,1	4
6	Житомирська	4	0,4	23	339,3	0,7	15
7	Закарпатська	18	2,0	9	349,2	0,7	14
8	Запорізька	14,3	1,6	13	975,7	2,0	9
9	Івано-Франківська	18	2,0	10	618,8	1,3	12
10	Київська	32,4	3,6	6	1718,9	3,5	5
11	Кіровоградська	6,8	0,8	19	72,2	0,1	25
12	Луганська	22,7	2,5	8	766,8	1,6	10
13	Львівська	43,6	4,9	5	1358,2	2,8	6
14	Миколаївська	6,3	0,7	20	156	0,3	23
15	Одеська	77,3	8,6	3	1221,7	2,5	7
16	Полтавська	13,6	1,5	14	699,6	1,4	11
17	Рівненська	3,4	0,4	24	295,3	0,6	16
18	Сумська	16,9	1,9	11	361,8	0,7	13
19	Тернопільська	9,1	1,0	16	61,9	0,1	26-27
20	Харківська	8,2	0,9	17	2745,7	5,6	3
21	Херсонська	2,1	0,2	26	206,5	0,4	20
22	Хмельницька	7	0,8	18	189,6	0,4	21
23	Черкаська	28,2	3,1	7	285,9	0,6	17
24	Чернівецька	4,2	0,5	22	61,9	0,1	26-27
25	Чернігівська	12,1	1,3	15	98,3	0,2	24
26	Київ	379,9	42,4	1	24459,1	49,6	1
27	Севастополь	1,0	0,1	27	166,6	0,3	22

*Складено за даними [5, с. 11 – 12]

ки у Луганській області перше місце по ПІІ в економіці Луганської області за 2011 р. займає Кіпр, його частка становить 72,7 % до загального обсягу інвестицій, на другому – Російська Федерація – 8,7%, на третьому – Велика Британія – 4,8%. Серед країн-аутсайдерів є Польща, Нідерланди і Швейцарія, питома вага яких 0,7; 0,6 і 0,5% відповідно [6, с. 193].

На рис. 1 представлена структура ПІІ в економіку Луганщини за видами діяльності.

Найбільш інвестиційно привабливим напрямком вкладень у 2011 р. була промисловість (82,7% загального обсягу ПІІ області), причому, левову долю інвестицій (89,6%) вкладено у переробну промисловість.

Майже не цікавляться іноземні інвестори підприємствами з надання послуг: транспортних і зв'язку, інжинірингових і комунальних, а також сільськогосподарськими, мисливськими та підприємствами лісового господарства [6, с. 194].

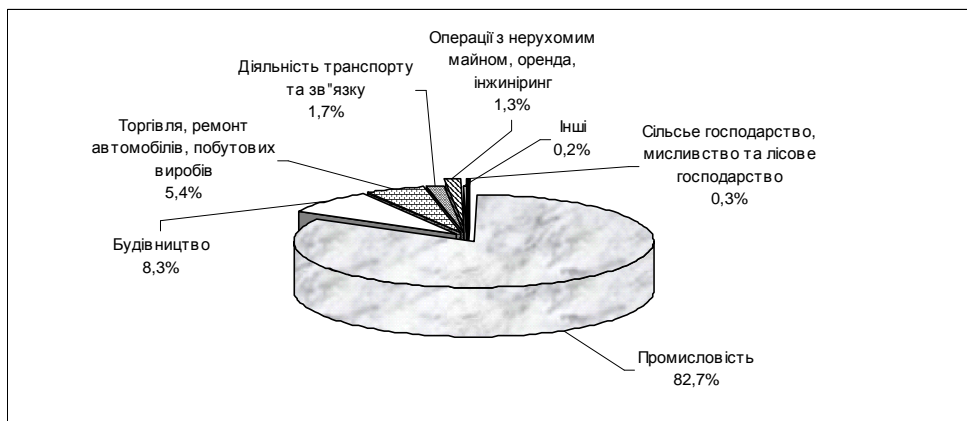

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку Луганської області за видами діяльності у 2011 р., %

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку Луганської області за 2000 – 2011 рр. [5]

Таблиця 2

Динаміка прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на душу населення Луганської області

Роки	Обсяг іноземних інвестицій на душу населення, дол. США	Відхилення, дол. США	Темп зміни, %
2004	23,1	-	-
2005	59,6	36,5	258,0
2006	111,0	51,4	186,2
2007	118,9	7,9	107,1
2008	155,2	36,3	130,5
2009	168,4	13,2	108,5
2010	275,0	106,6	163,3
2011	336,7	37,4	112,5

Серед міст області лідерами з залучення ПІІ є: Лисичанськ – 30,0%, Северодонецьк – 25,0%, Луганськ – 17,8% та Алчевськ – 15,5% від загального обсягу інвестицій [7]. Найбільші підприємства з іноземними інвестиціями на Луганщині – це „ІНТЕРГАЗ-СІНТЕЗ”, ПрАТ „Северодонецьке об’єднання „Азот”, ТОВ „ЗЮД-КЕМІ АЛВІГО КЕТЕЛІСТС УКРАЇНА”, ПАТ „Луганськтепловоз” тощо. Однак це ще недостатньою мірою вплинуло на підвищення ефективності виробничо-комерційного процесу даних структур.

Дослідження впливу залучених в Луганську область ПІІ на показники її соціально-економічного розвитку здійснено у табл. 3. Для встановлення зв’язку використовуватимемо коефіцієнт кореляції, отриманий за допомогою програми Excel, та розрахований нами за формулою (1) коефіцієнт рангів Спірмена:

$$r = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}, \quad (1)$$

де $d = R_x - R_y$ – різниця рангів факторного і результативного показників; n – число спостережень.

Отримані результати допоможуть зробити чіткі висновки та запропонувати певні заходи щодо залучення ПІІ в економіку регіону.

Одним з основних показників, що характеризує соціально-економічне становище регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП). Аналіз впливу ПІІ на ВРП Луганської області проведемо на рис. 3. Так, за період 2000 – 2010 рр. коефіцієнти кореляції між ПІІ і ВРП дорівнюють 0,914 та 0,973, що свідчить про дуже тісний зв’язок між даними показниками, тобто зростання обсягу ПІІ безпосередньо впливає на зростання рівня ВРП області.

Стратегією економічного та соціального розвитку Луганської області на період до 2015 р. у розділі

10 „Прогнозні показники розвитку області” передбачено досягнення обсягів ВРП у розмірі 76235,7 млн грн [9, с. 57]. Спрогнозуємо обсяг ПІІ, який слід залучити в регіон, на основі отриманої при кореляційному аналізі формули 2.

$$y = 7,9116x^{0,6456} \quad (2)$$

Отже, обсяг залучених в економіку регіону ПІІ має бути вдвічі більшим, ніж фактично був у 2011 р., тобто – на рівні 1482000 млн дол. США.

Дослідження показали, що зростання обсягу залучених ПІІ в регіон сприяє: збільшенню обсягів реалізації промислової продукції та роздрібного товарообороту підприємств, зростанню номінальної заробітної плати найманих працівників та наявних доходів населення, зменшенню чисельності населення, які живуть за межею бідності, та від’ємного значення природного приросту населення, зниженню рівня зареєстрованого безробіття. Тісна залежність також прослідковується між ПІІ і експортом послуг, 96% з яких – ділові, професійні, технічні та транспортні послуги (див. табл. 3).

З метою покращення інвестиційного клімату Луганської області виокремимо наступні заходи. По-перше, необхідно забезпечити прозорість і можливість нормальної роботи для іноземних фірм і підприємств з іноземними інвестиціями, переглянути питання їхнього оподаткування, страхування та надання пільг. По-друге, слід вибрати тільки пріоритетні напрямки інвестування та методи заохочення для здійснення капіталовкладень іноземцями у певні галузі з урахуванням особливостей старопромислового регіону, як-то: хімічна, металургійна, машинобудування тощо. І по-третє, підтримувати активну участь держави в запобіганні та компенсації можливих негативних соціальних

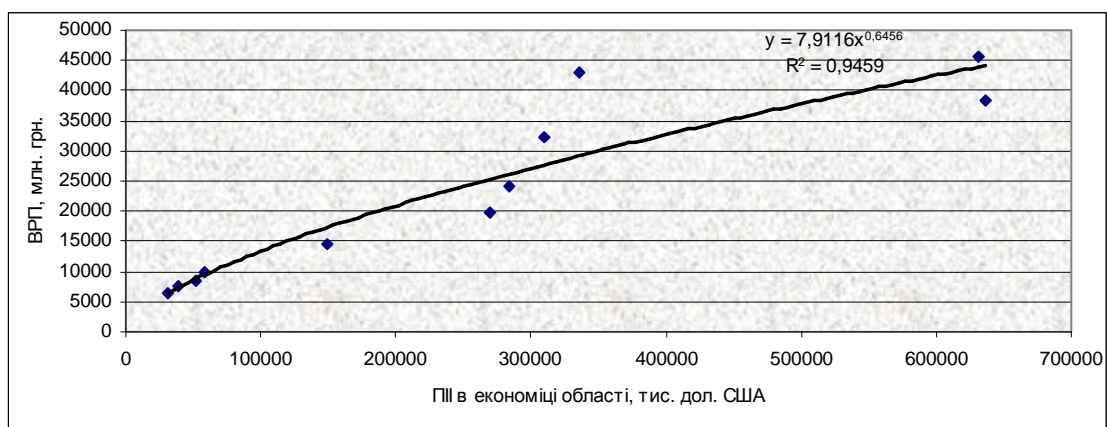

Рис. 3. Кореляційний аналіз впливу ПІІ на ВРП Луганської області

Дослідження зв'язку між прямими іноземними інвестиціями і соціально-економічними показниками
Луганської області за 2000 – 2011 рр.*

Показники	Роки											Кр Спир- мена		
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010		2011	К корел.
Обсяг прямих іноземних інвестицій на кінець року, тис. дол. США	31445,8	39254,2	51617,7	58176,2	148928,8	269558,2	284178,6	309196,7	336092,9	635840,2	630816,5	766761,6	х	х
ВВП, млн грн	6403	7451	8570	9954	14672	19716	24159,0	32280,0	42985,0	38451,0	45541,0	н/д	0,914	0,973
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн.	...	12070,1	17347,3	20522,0	28459,0	34687,3	41462,5	53648,6	72693,4	58093,9	73768,9	97582,0	0,912	0,973
Навчаний дохід населення, млн грн	...	5624	6603	7845	10167	14308	17591	22786	31430	32670	41080	46984	0,962	0,917
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн	232	320	393	474	596	805	1022	1323	1769	1873	2271	2742	0,967	0,993
Роздрібний товарооборот підприємств (у фактичних цінах), млн грн	1021,2	1128,3	1297,7	1551,8	2106,1	2764,6	3766,7	5245,7	7796,9	7131,6	9142,8	11426,9	0,947	0,979
Чисельність населення із середньодушовими доходами у місяць, низькими прожиткового мінімуму, тис. осіб	2224,0	2273,9	2269,5	1939,0	1711,0	1293,5	1430,3	279,9	144,0	127,0	116,9	126,8	-0,889	-0,951
Природний приріст населення, осіб	-29975	-27803	-26929	-26632	-26082	-26498	-22739	-21697	-19922	-17555	-17952	-15936	0,949	0,993
Рівень зареєстрованого безробіття, %	3,9	3,2	3,2	2,9	2,5	2,3	2,2	1,8	2,4	1,3	1,4	1,3	-0,9196	-0,986
Експорт послуг, тис. дол. США	20954,4	21046,6	17679,5	16997,6	18793,5	22881,9	28020,7	34343,9	46358,9	33871	152003,2	358102,2	0,744	0,846

*Складено за джерелами [5; 6; 8].

наслідків реалізації інвестиційних проектів на Луганщині [10, с. 28].

Висновки і подальші розробки. Результати аналізу впливу прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний розвиток Луганської області, доводять, що безпосередньо зростання обсягів іноземного інвестування сприяє збільшенню випуску товарів і послуг, обсягів промислового виробництва, наявних доходів населення та зарплати найманих робітників. Але на сьогодні залишається проблема недостатнього використання інвестиційного потенціалу регіону, яка пов'язана із нестабільністю законодавчої бази та політичної ситуації в Україні, відсутністю в Україні спеціальної централізованої організації з регулювання питань державного управління іноземного інвестування, недостатнім розвитком малого та середнього підприємства, високим рівнем тіньової економіки.

Література

1. Закон України „Про режим іноземного інвестування” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>. 2. **Марич О.** Вплив іноземних інвестицій на економічне зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Visnyk_Econom/2008_39/57.pdf. 3. **Полковниченко С. О.** Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток економіки України / С. О. Полковниченко, Н. В. Аркадьєва // Науковий вісник ЧДІЕУ, – 2010. – №3 (7). – С. 79 – 85. 4. **Сєчина І.В.** Місце і роль іноземних інвестицій у розвитку держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.org.ua/?p=1228>. 5. **Статистичний збірник „Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності”.** Державна служба статистики України. – К.: Консультант, 2012. – 68 с. 6. **Статистичний щорічник Луганської області за 2011 рік** / [за ред. С. Г. Пілієва]. – Луганськ, 2012. – 493 с. 7. **Інвестиційний портрет області** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.loga.gov.ua/oda/about/depart/economy/inv-inn/inv/>. 8. **Головне управління статистики у Луганській області** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lg.ukrstat.gov.ua>. 9. **Стратегія економічного та соціального розвитку Луганської області на період до 2015 р.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.loga.gov.ua/oda/about/depart/economy/se-state/str-dev/>. 10. **Беліма М.** Регіональний розвиток України та прямі іноземні інвестиції / М. Беліма // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 12. – С. 29 – 32.

Чеботарьова Н. М., Калюжна О. О. Вплив прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний розвиток Луганської області

Проаналізовано динаміку та структуру прямих іноземних інвестицій в економіці Луганської області. Досліджено вплив іноземних інвестицій на соціально-економічний розвиток регіону. Для досягнення запланованих Стратегією економічного та соціального розвитку Луганської області на період до 2015 р. показників, спрогнозовано необхідний для залучення обсяг прямих іноземних інвестицій та запропоновані заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в країні.

Ключові слова: пряма іноземна інвестиція, соціально-економічний розвиток, регіон, кореляція.

Чеботарёва Н. Н., Калюжная А. А. Влияние прямих иностранных инвестиций на социально-экономическое развитие Луганской области

Проанализировано динамику и структуру прямих иностранных инвестиций в экономике Луганской области. Исследовано влияние иностранных инвестиций на социально-экономическое развитие региона. Для достижения запланированных Стратегией экономического и социального развития Луганской области на период до 2015 р. показателей, спрогнозировано необходимый для привлечения объем прямих иностранных инвестиций и предложены мероприятия по улучшению инвестиционного климата в стране.

Ключевые слова: пряма иностранных инвестиций, социально-экономическое развитие, регион, корреляция.

Chebotarova N. M., Kaluzhna O. O. Impact of Foreign Direct Investments on Economic and Social Development of Luhansk Region

The dynamics and structure of foreign direct investments in the economy of Luhansk region were analyzed. The effect of foreign investment on the socio-economic development of the region was studied. To accomplish the planned by the Strategy of economic and social development of Luhansk region to 2015 figures, forecasted essential to attracting volume of foreign direct investments and proposed measures to improve the investment climate in the country.

Key words: foreign direct investment, socio-economic development, region, correlation.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2012

Прийнято до друку 20.02.2013